PRAEFATIONIS PARTIS TERTIAE INSCRIPTIONUM ANTIQUARUM QUAE IN ETRURIÆ...

Antonio Francesco Gori

PRÆFATIONIS
PARTIS TERTIÆ
INSCRIPTIONUM ANTIQUARUM
QUÆ IN ETRURIÆ URBIBUS EXSTANT
MANTISSA ALTERA.

ANTONIO FRANCISCO GORIO CL. V.

PETRUS FRANCISCUS FOGGINIUS
S. D.

Visne ludere, an serio agis, mi Gori, cum in Præfatione tertiæ partis *Inscriptionum antiquarum*, *quæ in Etruriæ urbibus exstant* pag. 43. & 46. spurium dicis celebre Messii Romuli Epitaphium Christianum, quod Fæsulis in Ecclesia principe legitur, marmoreæ in tabula inscriptum, quæ pro gradu posita est altaris hypogei, licet tu illud jam exhibueris, ut sincerum parte secunda ejusdem operis de *Antiquis Inscriptionibus &c.* pag. 120.? Enimvero nihil tam præter opinionem meam accidere potuit, quam inceptum istud tuum, & miratus equidem sum maxime confidentiam, qua illud aggressus es, solo scilicet verborum apparatu instructus, nullo autem rationum momento. Quid facerem? neque enim silendum videtur, cum de monumento agatur, de cujus sinceritate nemo hactenus dubitavit, quod præcipua diligentia descriptum, variisque commentariis locupletatum publici juris feci, ex quo Ecclesiasticæ Historiæ Fæsulanæ maximum caput a me est stabilitum, & illustratum.

Ne amici animum a me desiderares, privatis litteris querelam ad te primum detuli, & quidem humiliter te rogans, ut duceres me *notas multas, & argumenta*, quibus Epitaphium illud, ut ais, *νοθείαν suam ostendit*: sed quoniam inanes caussas innectens, rogatus licet iterum iterumque, id officii præstare nolueris, quid non uterer jure meo, ita ut de publico judicio tuo publicam querelam habeam?

Porro caussæ illæ a te adlatæ, hæ sunt: quod doctrinæ tuæ minime ego indigeam; quod desiderio meo satisfacturus sis, cum ea, quæ edidisti, secundis curis expoliveris: quod parcendum credideris faciendo in epistolas sumtui: demum quod speres, me existimare, judicium de antiquis lapidibus jure a te ferri posse, qui tot legeris, atque descripseris. Fabulas narras. Quod spectat ad νοθείαν Epitaphii Messii Romuli, de ea a te doceri omnino quidem indigeo, qui perlustravi illud non semel, & diligentissime consideravi, & numquam in eo aliquid esse signum sensi, quod prædicatam a te νοθείαν indicaret.

Quod vero satisfacturus mihi sis in secundis scriptorum tuorum curis, putas ne me esse tam crassæ Minervæ hominem, ut mihi consuadeas, consulto a te emitti imperfecta, quæ scribis, at secundis curis emittas perfectiora? Emisisti nunc de Fæsulano Lapide judicium tuum, emisisti multis verbis; & his mantissam quoque addidisti, ut illud iterum repeteres, atque urgeres, & rationes ad secundas curas reservas? Nunquid litterariam Rempublicam longa, inanique spe pascere tibi est volupe?

De sumtu, cui parcendum fore credidisti, pudet me loqui a natura

 ad

ad largitatem comparatum; attamen magnas tibi agere gratias minime prætermittam, quod tam humaniter de rationibus meis sumtuariis curam gesseris, licet si mihi satisfecisses, parsimoniæ studuisses fortassis etiam magis; etenim cum id exequi nolueris, tres scripsisti epistolas, quatuor accepisti, ubi vero voluisses mihi satisfacere, potuisses me una contentum facere, & tu duas tantummodo accepisses, petitionis primam, gratiarum alteram.

Demum de tua in dijudicando veterum lapidum pretio sagacitate, experientia, atque auctoritate mihi tecum nulla est controversia, & sapienter facis, quod speras me existimare de antiquis lapidibus judicium a te ferri posse. Ita sane existimo, quamvis non omnino ex ea, quam tu affers, caussa, nempe quod lapides multos videris, atque descripseris, neque enim tecum conferre voluerim typographum tuum, aut ante te ponere, qui Gruteri, Reinesii, Fabretti, Muratorii volumina typis descripsere. Religionis hujusce meæ vim, & æquitatem tunc magis intelliges, si animadverteris, quod tria licet Inscriptionum volumina edideris, & dicam etiam quinque, si velis addere *Inscriptiones Donianas*, & *Columbarium Liviæ*; haud multum tamen temporis insumsisti in ipsis lapidibus consulendis, sed ex alienis schedis, utplurimum excepisti, & quod dolet, interdum valde vitiosis; cujus rei inter cetera argumento sit illud, quod adnotavit Vir doctissimus Joannes Blancus, seu Janus Plancus epistola edita inter Nova litteraria Florentina hujus anni col. 571., nimirum inscriptionem cujusdam VOLCACII, quam ediderant jam tribus scatentem erroribus Gruterus, & Fabrettus, erroribus maculatam septem a te esse editam inter inscriptiones Burgi ad S. Sepulchrum: *Inscript. Antiq. par.* 2. pag. 358. Nec prætereo singulare tuum erga amicorum eruditionem & fidem, obsequium, qui eos ipsos lapides oculatus consulere abstinueris visu commodiores, quales certe sunt lapides, qui positi erant Fæsulis, urbe nimirum in pomerio, ut ita dicam, Florentiæ posita, & quæ est veluti quotidianus nostrorum civium περίπατος. Cum ex his tres sibi pretio comparaverit, & Florentiam adsportaverit Cl. Vir Joseph Brocchius, eos omnes a te male esse descriptos deprehendit, quod cum ab eo admonitus fueris, edidisti eos iterum tertia parte *Inscript. Antiq.* pag. 17. & 18. Sed ipsum etiam Fæsulanum Messii Romuli Lapidem, de quo agimus, quamvis sine mendis jam edidisset Bonarota, nonne tu insigni mendo vitiatum exhibuisti *Inscr. &c.* par. 2. pag. 120.? In ultimo enim versu ubi Lapis habet:

. . . . CUM SANCTIS JUSTUS HABBEET.

in tuo libro est:

. . . . CUM SANCTIS JUSTUS HABETUR.

Sed hæc obiter. Ceterum ubi de te aliter quam præclare sentirem, putasne quod de judicio tuo queri voluerim? Immo verò quod plurimi te faciam, queror, & velim te arbitrari hæc mea verba non alia quam meæ fidei caussa facere, ut æquum est veritatis amatorem. Itaque ita existimo, mi Gori, haud decorum facinus tuis factis te fecisse, cum sanctissimum monumentum, nullam afferens rationem, ut spurium projecisti. Ne

contra-

contrahas frontem. Projecisti prudens? Expone caussas: quidquid enim asseritur, rationibus commendatur, non auctoris nomine.

Quinimmo eas, ut exponas, necesse omnino est, mi Gori, cujusdam etiam rumoris caussa susurrantis, te tibimetipsi consuasisse, quod ob auctoritatem tuam, & nominis famam multum auctoritatis, & nominis Epitaphium Messii Romuli amittere poterat, hac solum ratione, quod tu confidenter nothum dixeris; hoc autem pacto voluisse te quorumdam genio indulgere, quorum præjudicatæ opinioni minime arrisit, ex eo Epitaphio strenue a me esse demonstratum, fabulosum esse quidquid per ora vulgi volitabat de Sancto Romulo Episcopo Fæsulano Martyre, & Divi Petri discipulo. Quid?

Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

Notum est, te quoque moleste tulisse meam de Actis Divi Romuli sententiam, quod eis fidem adhibueris in tuis libris. Rei ipse ego quidem sum testis, de hac enim re mecum non semel questus es ea animi perturbatione, ut cum in hunc sermonem inciderimus in Bibliotheca Mediceo-Laurentiana, objicienti mihi, Acta illa plures habere orationes, tanquam a Divo Romulo ad Deum fusas, quæ clare satis ex Breviarii Romani Orationibus, ut vocant, dignoscebantur imitatæ, respondere non dubitaveris: *Quid non potius credendum has ex Actis imitatas fuisse?* Itaque cum tales cantilenas sæpe cecineris, nec uno in loco, nescio quis in te tandem stomachum erupit nota quadam ad Acta Apocrypha Sancti Romuli, quæ Tom. XII. *Deliciarum eruditorum* a Cl. Joanne Lamio editarum interferuntur. Nota ea est. *Videntur mihi horumce Actorum defensores, vel ipsis Carissimo & Dulcissimo longe dulciores, & suaviores. Scilicet eum Florentiæ essem non unum Soldanium, sed nonnullos etiam alios pro eo elatrare comperi, præcipue vero Dominicanum quemdam Fratrem Dominicum Sandrinium, quemdam Justum Venturinium*, demum Antonium Franc. Gorium, *qui postquam Acta hujusmodi admittere non est veritus* Tom. 2. Inscript. Etruriæ, *deinde etiam melius ab eruditioribus edoctus substinere non erubescit ea acrisia, qua in ejus lucubrationibus certe eruditis, sed minus criticis, elucet, atque eminet, & quam merito* L. Sectanus *perstrinxit, doctissimus* Oliverius *demonstravit, eruditus quisque deridet. Utinam & cacoëthes haud lusit.* P. R.

Quantum hæc te moverint, testimonio esse potest duplex Monitum, quod statim per manus Litteratorum hominum circumire fecisti. Utriusque exemplum mihi est præ manibus, nec puto minus opportunum referre.

MONITUM ANTONII FRANCISCI GORII

AD VIROS DOCTOS.

NON serio, & pro rei veritate, sed jocandi, fallendique temporis gratia scriptitasse arbitror, ERUDITISSIMI VIRI, *Auctorem P. R. mihi ignotum, eam Notam, quam adjectam legetis pagina* 154. in Acta Apocrypha S. ROMULI, *quæ hisce diebus pervulgata sunt in volumine, quod inscribitur* DELICIÆ ERUDITORUM *impresso Florentiæ Anno* MDCCXLII. *in Typographio ad insigne Centauri. Siquidem minime verum est, ut idem Auctor P. R. adnotat, ea Acta* S. ROMULI *Gorium admisisse in* Tom. I. Inscript. antiq. Etruriæ, *in quo de iisdem ne verbum quidem eo loci [numerum pag.* 120.

quam

quam non indicat hujusmodi notæ Auctor] *fuit* . *Neque etiam postea eadem Acta admisit idem Gorius* , *quum anilibus fabulis scatere cognoverit* , *quare ea rejecit* , *& rejicienda censebit*. *Hæc sunt* , *quæ vos modo scire volui*. *Valete*.

Florentiæ VIII. Kal. Majas an. MDCCXLII.

ANTONII FRANCISCI GORII
AD VIROS DOCTOS MONITUM.

NEC *serio* , *nec pro rei veritate* , *sed jocandi* , *fallendique temporis gratia* , *scripsisse arbitror* , VIRI DOCTI , *auctorem P. R. mihi probe cognitum* , *eam Notam* , *quam aut etiam legetis pagina 254 in Acta Apocrypha* S. ROMULI , *quæ hisce diebus pervulgata fuit in volumine* , *quod inscribitur* DELICIÆ ERUDITORUM , *impresso Florentiæ* , *anno* MDCCXLII. *in Typographio ad insigne Centauri*. *Siquidem minime verum est* , *quod idem Auctor P. R. adnotat* , *ea Acta* S. ROMULI *me admisisse in* Tom. I. *Inscriptionum antiq. Etruriæ* , *in quo de iisdem ne verbum quidem feci eo loci* [illegible] *pag. 120. quam non indicat hujusmodi Notæ Auctor*. *Neque etiam postea eadem Acta ego admisi* , *quum anilibus fabulis scateant* , *quare ea statimac edita sunt rejeci* , *& rejicienda censeo* : *cujus meæ opinioni probi viri* , *ac fide digni* (*si opus fuerit*) *testes erunt*. *Ea vero* , *quum rejecerem* , *non opus fuit ut sudorem emitterem* , *prodigioque simillimo hujusce Interpretis* , *& Censoris* , *cum nemine haudquaquam comparandi* , *propellerem*. *Hæc sunt* , *quæ vos modo scire volui*. *Valete*.

Florentiæ VIII. Kal. Majas ann. MDCCXLII.

Obstupuit P. R. Scholiastes , ut videtur , solertissimus , quòd tu adeo confidenter talem rem inficias iveris , quam veram esse omnino constabat , & silentium tibi imposuit verba ipsa tua describens ex p. 117. par. 2. *Inscriptionum antiquarum &c.* quod quidem optime præstitit elegantissima Parænesi ad Soldanium Monachum , quam si forte , oblitus nunc esses , haud inutiliter ob oculos iterum pono .

P. R. SCHOLIASTÆ INCOMPARABILIS
AD FIDELEM SOLDANIUM MONACHUM PARÆNESIS .

Usque adeo te de sententia deduci miserum est , et resipiscere vereris , Soldani jucundissime ? At bono animo esto ! In pudoris partem *Ant. Fran. Gorius Vir* [illegible] *jam* venit , & totam sarcinam solus jam gestare non debes . Suam ille opinionem recinavit , tibique exemplo præivit , Acta D. ROMULI ridicula , & exibilanda conceptis prope , ac solemnibus verbis ejurans , & publico programmate se jam sapere profitens , quum saniùs desipuisset . Quidni ? Nonne Parte suarum Inscriptionum secunda pag 117. hæc scripserat *De Diis Fæsulanorum , & eorum templis , quum supra dissererem , illud indicare prætermiseram in SINCERIS ACTIS passionis* D. ROMULI *haberi mentionem templi Jovis , ad quod Repartiani præsidis jussu adductus est idem Sanctus Martyr , ut falso Numini divinos honores faceret ?* Immo illum adeo hæc scripsisse pudet , ut ne scripsisse quidem persuadere simplicioribus velit ; & frontem ita perfricet , ut dixisse se neget , tuumque faciat verum paginam reticens , & ad paginam sui operis centesimam , & vigesimam incautos amandans . Mirasseum ! adeo eum pudet , ut omnem pudorem exuat . O resipiscentiam admirabilem ! o pravitudinam ad meliorem sensum conversionem ! o virtutem Scholii mei incredibilem ! o censuram salutarem ! o Gorii laudem , & gloriam , desipere desinentis ! Veni , mi Soldani , in ejus pudoris partem , ut gloriam quoque , laudemque participes . Amen .

Cum PRIVILEGIO.

Itaque sunt , qui mussitant , hæc , de quibus nunc ego queror , ultioni te , ut ita dicam , mactasse : est enim Fæsulanum Epitaphium , quod spurium dicis , luculentissimum , & insigne , contra Acta Sancti Romuli , argumentum . Gori , non ego credulus illis , sed te profecto decet , ut cures , ne quis de te tam male suspicetur .

Inte-

Interea vero, quod ipse mihi potius suadeo, illud est, scripsisse te de Epitaphio Messii Romuli, cum immemor esses argumentorum, quibus aliter judicare debueras, & aliter quidem judicasti, cum Lapidem ipsum legisti. Nimirum scimus, spectatissimum enim Juvenem tibi adjunxeras socium, exclamatum a te esse, postquam illum videris, legeris, consideraveris: *Ecquis monumentum proferat sincerum magis? Quis de summa antiquitate hujus lapidis unquam dubitet?*

Verum contigit hoc Idibus Novembris Anni MDCCXLIII.; quæ vero contra hunc Lapidem scripsisti, hoc an. MDCCXLV. scripta sunt. Memoria Litteratorum hominum satis facile potest interdum languescere, longo lassa sublabens studio, & huic malo memoriam tuam obnoxiam esse sexcentis aliis exemplis certe constat; quot enim in hac ipsa tertia *Inscriptionum Antiquarum in Etruria Urbibus exstantium*, parte, Inscriptiones, ut ineditas, non producis, quas ipse tu edidisti parte prima, quot esse deperditas non dicis, quas ob oculos Florentiæ habes? Relege amabo, quæ in hanc rem monent Nova Litteraria Florentina hujus anni MDCCXLV. Col. 419.

E però degno d' osservazione appresso il Signor Gori, *che nella* Par. III. *delle Iscrizioni della Toscana* pag. 126. *riporta una Iscrizione Greca, ricavata dal* Gudio, *il quale la dice esistere nel Palazzo del Gran-Duca di Toscana, ma soggiunge il Signor* Gori, *che in oggi non esiste più; e gli è fallita la memoria, che egli stesso avesse già data questa Iscrizione nella* Parte I. *delle predette Iscrizioni a* pag. 101. *come Iscrizione Riccardiana; siccome l' avea data innanzi il* Reinesio Clas. I. num. CXCVI. *non ricordandosi neppure delle buone e giuste osservazioni, che vi avea fatte l' Abate* Anton Maria Salvini; *onde poi senza motivo la corregge nella* Par. III. *a* pag. 271. *colle carte del* Doni, *quando e bella e visibile esiste ancora nel cortile Riccardiano; e vi si legge dentro* ΕΠΙΤΑΓΗϹ, *e non* ΕΠΙΤΑΓΜ, *come scrive il* Doni, *e come scrisse ancora il* Reinesio. *L' ultima lettera però della voce* ΕΠΙΤΑΓΗϹ, *è un* H, *la di cui seconda asta retta è mancante della parte superiore, e la parte inferiore, in vece di esser retta, è curvata a guisa di* C. *onde si vede un nesso d'* H *e* C. *Nell' edizione poi del* Gudio *in vece di questo nesso vi hanno fatto un* φ. *Tanto è vero, che niuno può assai fidarsi della memoria, spezialmente in opere lunghe, e che spezzatamente si danno fuora; e tanto più sempre è vero, che quando si possono riscontrare i monumenti originali da per se, non bisogna molto fidarsi delle copie altrui. Oltre a questa Iscrizione, se ne sono sperdute altre delle Riccardiane; e in specie due Greche, e cinque Latine, se crediamo al Signor* Gori *nella predetta* Parte III. *a* pag. 269. *le quali aveva già copiate* Giovambatista Doni, *da' cui scritti le ha ricavata in questa* Parte III. *il Signor* Gori. *Ma egli non si è nè anche qui ricordato, che la primo di* Pompejo Proclo, *l' aveva riportata come esistente, nella* Parte I. a pag. 98. *e molto più perfetta, di quello, che ce l' avesse data il* Doni; *ed in verità si trova ancora in oggi nel cortile del Signor Marchese* Riccardi. *Così ancora l' Iscrizione di* Specula, *l' aveva egli data nella* Par. I. *a* pag 94. *come esistente, e con diversa lezione, e osservazioni dell' Abate* Salvini; *e questa pure esiste ancora in oggi nel medesimo*

desimo cortile del Palazzo del Signor Marchese Riccardi. Le due Greche poi d' Evodia, e d' Eufrosine, che il Signor Gori deplora, come oramai perite, esistono nella Reale Galleria de' Medici, e come esistenti nella medesima non si è ricordato d' averle date nel Tomo I. di queste Inscrizioni, la prima a pag. 58. la seconda a pag. 15. Io ho notate tanto più volentieri queste due Inscrizioni, quanto confermano sempre più, che parte dell' Inscrizioni Riccardiane sono passate nel Museo Mediceo; poichè il Doni queste come Riccardiane descrive. Di più il Signor Gori nella Parte III. pag. 126. da per isperdata un Inscrizione di Giunia Quieta, la quale aveva data già come esistente nella Parte I. pag. 94. e in verità anco in oggi nel cortile Riccardiano si legge. Nel medesimo cortile esiste l' Inscrizione d' A. Gabinio, e il Signor Gori la riportò nella Parte I. a pag. 106. e pure nel luogo citato della Parte III. dà ancora questa per persa. A pag. 128. non meno al num. 135. e 136. dà per distrutte Inscrizioni, che egli ha parimente riferite per salve nella Par. I. a pag. 84. e 91. e si vedono belle, e lampanti ancora di presente nel Museo Riccardiano. A pag. 130. sembra pure darsi per persa l' Inscrizione posta sotto il num. 140. la quale fu data dal Signor Gori nella Parte I. pag. 107. ed è parimente nel cortile del Signor Marchese Riccardi. E giacchè delle Inscrizioni Riccardiane si ragiona, è da osservarsi, che si potria dubitare di quello, che il Signor Gori nella detta Parte III. pag. 271. dice della Inscrizione di Germanio Vittore; poichè questa pietra è assai ben conservata, e non guasta, e confusata, benchè è al marmo più conforme nella terza parola, come l' ha copiata il Doni, e non come di già la diede il Signor Gori nella Parte I. a pag. 97. e il Gudio ancora a pag. CCCV. non leggo molto diversamente dal Doni. E qui non posso fare a meno di non commemorare l' onore, che mi fa il Signor Gori in detta Parte III. pag. 367. producendo un Inscrizione come data fuora da me, benchè l' avesse data prima lui molto tempo innanzi, nella Parte I. a pag. 443. e ancora più esattamente di me, essendo io rimasto ingannato da chi mi trasmise la copia, e non avendo potuto consultare l' originale, come poteva comodamente farlo il Signor Gori, essendo stata trasferita questa Urna nello scelto Museo del Signor Cavaliere Gaetano Antinori, senza far dipendere unicamente dal suo opinare la più corretta edizione.

Porro eadem Nova litteraria Florentina, nonne elegantissimam exhibent epistolam Cl: Viri Jani Planci Ariminensis, unde alio quoque insigni exemplo comprobatur, memoriam tibi interdum minus fidelem esse? Solum hæc commemoro, quod jam divulgata fuerunt, ab amico animo deterritus nè memorem nova, immo illud palam fateri non omittam, ab his, meo arbitratu, nomini tuo nihil detrahi, cum humanum sit errare, & certe, ut ille cecinit,

..... *quandoque bonus dormitat Homerus.*

Jure itaque & merito, mi Gori, plurimis aliis tuis singularibus meritis magnus es apud homines bonis artibus deditos, & eris semper, evincitur tamen, ut vides, errare te posse, & minime æquum esse, & bonum, quæ a te sine rationibus asseruntur amplecti atque probare. Neque vero jure, & merito quere-

quereris in litteris, quas ad me dedisti novissimas, quod tibi scripserim de Lapide Fæsulano temere te judicasse. Nolui, ut putas, temeritatis notam in judicando tibi inurere, sed illi præcipuo judicio, quod de Fæsulano lapide dedisti. Iisdem litteris monitum etiam addidisti optimum, scilicet quod contra te scribens humaniter me geram, ubi velim, & te humaniter in me rescribentem sentire. Sed quorsum hæc, mi Gori? Quid aliter, quam ut ingenuum decet hominem, scribere queam? Immo vero pro certo habeas futurum minime fore, ut de aliquo humaniter non scribam, & si quando in me quisquam minus humanus scriberet. Christianum hominem minime decet ultio. Quid dixi Christianum? Philosophum etiam dico non decet ultio,

. . . . quippe minuti
Semper, & infirmi est animi, exiguique, voluptas.

Sed ad propositum: ut magis facile appareant, quæ in tuo de Epitaphio Messii Romuli judicio improbanda esse censeo, & quæ ut minus vera esse revocanda, & quæ tandem probatione indigere, ipsa tua verba fideliter hic describam, & ad latus eorum breves quasdam notas adiciam, quibus satisfacias oportet, si tibi veri amor. Cura ut valeas, & me amare perge. DABAM ROMÆ KAL. OCTOB. A. D. CIↃIↃCCXLV.

Sed ad Christianos Lapides, a quibus pro opportuno diverticulo digressus sum, ut revertar, e codice Rediano, de quo non pauca adnotavi in par. II. hujus Operis pag. 272. (1) *& sequentibus, quem constat scriptum fuisse anno* MCCCCLXXIV. *præ ceteris nondum editis Inscriptionibus, quas majoribus Romanis literis exaratas præfert, & quidem peraccurate, indicatis locis, hanc, quam exhibet, adferre lubet: quam quidem sua tempestate auctor ille Florentinus, ut scriptum legitur, Alexander Strozius, apud Fæsulas exstare adfirmat.*

IN C.
MESSI ROMVLI CORPVS
IN . PACE . QVIESCIT

(2)

Servat Christianus hic titulus sepulchralis primævam illam, quam prisci Fideles ab omnibus curis, & sæculi fastu alieni, valde amarunt atque usurparunt simplicitatem. Formula illa IN C.

(1) Licet hoc mea parvi referat, Lectoris tamen commodo corrigendum esse adnotabo *pag.* 262.

(a) Primus versus Epitaphii Messii Romuli incipit MESSI HIC ROMULI &c. Quid si Strozius primò omiserit τὸ HIC & postea super apposuerit? Quid si non bene legit τὸ HIC, pro quo facile legi potest IN C? Te autem bene esse usum Cod. Rediano non dubitabo. Ceterum plurima præsto sunt exempla Inscriptionum, quas insignes viri mutilas ediderunt, quod eas descriptas acceperint vel a minus perito, vel a minus patiente Lectore. Messii Romuli inscriptio difficilis lectu est ex loco subobscuro ubi est posita, ex colore marmoris, in quo est scripta, ex edacitate temporis, ob quam valde est consumpta.

(3)

c. significat IN CHRISTO, *de qua supra eruditissimus Hagenbuchius; quam quidem formulam monogrammahoc* ☧, *non raro in iisdem Christianorum tumulis inscriptum, designat. Fæsulanum hunc lapidem primus omnium pervulgavit Reinesius Class.* XX. *num.* CCCLIV. *qui accepit ex Schedis Langermanni, ex Reinesio iterum produxit Guillelmus Fleetvvod in Sylloge Inscriptionum antiquarum pag.* 446. *sed hi omnes locum minime indicarunt, ubi exstaret; quare ex aliis codicibus MSS. eos hunc hausisse verisimile est; insignis tamen Codex Redianus apud* FÆSULAS *exstare perspicue p.* 92. *testatur. Hoc ipso titulo, temporum in hac sacra monumenta vel iniuria, vel fato quodam saeviente, deperdito, alter postea subrogatus videtur* (3), *quem protuli in Par.* I. *hujus Operis pag.* 120., *qui quidem ut ea deteriora tempora ferebant prolixo Elogio consarcinatus sequiori ævo* (4) *maxima hominum ignorantia, vel fraude, data opera, ita pæne deletus est, ac mutilatus in reliquis post quinctum versibus, ut inter spuria Epitaphia amandandum esse viri docti hac tempestate merito censeant* (5), *adeoque standum vetustissimi hujusce Lapidis auctoritati, de cujus genuina sinceritate nemo erit qui dubitet. Mecum tamen eruditæ vetustatis cultores dolebunt intercidisse, eo forsitan (si divinare liceat* (6)*) Fæsularum exscidio a Florentinis igne, ferroque facto, quo inter cetera Majoris Ecclesiæ pretiosa monumenta, quibus hostili rabie, atque odio, minime pepercerunt, Ambonem illum plane antiquum, atque insignem sculpturis circumquaque, & pretiosis lapillis tessellato opere ornatissimum, & quatuor insuper marmoreis columnis subfultum Florentiam, ut ferunt, asportarunt, & in Basilica Sancti Petri*

(3) Mi Gori „ Lucius Cassius „ ille, quem populus Romanus „ verissimum & sapientissimum „ judicem putabat, identidem in „ caussis quærere solebat, CUI „ BONO FUISSET .„ M. T. Cic. *pro Roscio Amerino*.

(4) Quid sibi vult hoc loci *sequiori ævo*? Si quartum aut quintum Ecclesiæ sæculum, judicasti sapienter. Messii Romuli Epitaphium istorum temporum opus Bonarota etiam credidit.

(5) Eos antiquos lapides inter spurios esse amandandos, qui mutilam, & mancam, aut aliqua ex parte deletam inscriptionem exhibent, quod sane non solum data opera, sed fortuito etiam sæpe contingere potest, & injuria temporis, nunc primum inter Canones criticos, ad rem lapidariam pertinentes, adnumeratum invenimus, te magistro, & anonymis illis doctis viris, quos praedicas.

(6) An. MCCCCLXXIII. quo vixit Alexander Strozius exscidium Fæsulanum jamdiù contigerat; exscissæ sunt enim Fæsulæ ao MX., aut MXXIV. Vide Jo: Villanium l. 4. c. 5. & Cl. Muratorium *Annalium Ital.* tom. 6. pag. 35. Quam infeliciter divinasti!

(7)

tri (vulgo Scheraggi) in qua ad hoc tempus cernitur, collocarunt. Duo tamen hujus Ambonis marmorea Anaglypha exstant parietibus inserta in proximo Sodalitio. De Præsepe Christi Salvatoris, ex Veterum Christianorum monumentis quam nuper dissererem, hujus Ambonis mentionem feci.

Adde etiam ad pag. XIII. *præcedentis præfationis me vidisse, & diligenter expendisse Idibus Novembris ann.* MDCCXLIII. Epitaphium illud Christianum Fæsulanum, *quod antea nunquam avrovrus videram* (7), *& si vidissem inter spuria amandandam esse censuissem, sed secutus sum Fabrettum, & Ampl. Senatorem Bonarrotium, quos etiam non vidisse credibile* (8) *est, adeoque alterum fide, & descriptione eos deceptos fuisse suspicor valde; manifesta enim multis notis, & argumentis* (9) *vilitatem suam ostendit; adeoque ad Historiam Fæsulanam nullius momenti esse statuendum est a doctis, & emunctæ naris Criticis.*

(7) Credo equidem; immo quamvis anno MDCCXLIII. illud a te esse visum fatear, putasne tamen confuadere mihi me posse, quod totum legeris, & considaveris diligenter? Cum multo viliores inscriptiones, quas mendosas dederas, emendatas iterum dare non prætermiseris, hanc lectu dignissimam quid eadem forte privasses, si in ipso Lapide diligenter legisses?

(8) Apage. Immo vero minime credibile est a Bonarota Fæsulanum Lapidem non esse visum, qui diligentissimos omnium antiqua monumenta scrutabatur, & Fæsulis sæpe rusticabatur apud doctissimum virum Ab. Baldesium. Quin etiam profectu, Gori, te non latet Bonarotam delineare fecisse, ut ære incisas in lucem publicam daret, picturas illas omnes antiquissimas, quæ sacellum D. Romuli, ad cujus altare Lapis est, circumornant. At enim in libro *De vera Historia S. Romuli &c.* a me quoque dubitatum est, utrum Lapis Fæsulanus a Bonarota visus fuerit, quod narret totum gradum altaris ab eo cooperiri. Scilicet levissimam secutus sum conjecturam: ceterum cum noster Lapis maxima ex parte gradum altaris occupet, idcirco, fasciæ licet quædam marmoris circum sint quasi illius ornamentum, attamen, ut modo prudentior sentio, non inepte potuit dicere Bonarota, quod ille totum tegit altaris gradum.

(9) Quæ nam sunt hæ notæ? Quæ nam hæc sunt argumenta? Si quis Inscriptiones antiquas, quas tribus jam voluminibus edidisti, majore ex parte multis notis & argumentis spurias comprobari diceret, adeoque ad Historiam antiquam nullius momenti esse; Gori, quid responderes?